

AXBOROT XURUJINING O'SMIRLAR HAYOTIGA TA'SIRI

**Nomozov Xurshid Shavkat o'g'li
Shahrisabiz Davlat pedagogika inistituti o'qtuvchisi**

Annotatsiya: Ushbu ma'qolada internet makoni o'smirlarga ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatishi, yoshlarning aksariyati gadjetlar orqali internet qaramligiga tushib qolishi, ularning oila a'zolari, do'stlari bilan o'zaro munosabatlariga ta'sir ko'rsatishi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Internet jamiyati, Internet, ishonchlik, salomatlik, darsdan tashqari mashg'ulotlar, o'smir, ijtimoiy jamiya.

Internet tarmog'i o'zining qarmog'iga yoshlarni osongina torta oladi. Boisi bolalar va o'smirlar o'zlarini to'g'ri boshqara olmasligi, irodaviy tartibga solishga ega emasligi, internetning oson ta'sir ko'rsatishi muommalarga sabab bo'ladi. Chunki ularda xatti-harakatlar va idrok etishning adekvat namunalari yo'q. Ular hayotni, shu jumladan internet yordamida faol ravishda o'rganadilar. Bu xususiyatlarning barchasi - tashqi ogohlantirishlarga ta'sir qilish va sezgirlik, ma'lumot, yangilik ta'siri - veb-sayt dizaynerlari tomonidan sayt sahifasidagi ma'lum bir havolani bosish uchun rang-barang qo'ng'iroqlar orqali foydalaniladi. Darxaqiqat, psixikasi to'liq shakllanmagan bolalar va o'smirlar internetga qaramlikka moyil bo'lishadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, internetga qaramlar yoshlar orasida o'rta yoshdagilarga qaraganda ko'proq.

Ko'p yillar davomida elektron muloqotning psixologik jihatlarini tadqiq qilib kelayotgan Jon Suler ta'kidiga ko'ra, - kibermakon ong holatini o'zgartirish usullaridan biridir. Umuman olganda, ongning o'zgargan holatida bo'lgani kabi, kibermakon va unda sodir bo'layotgan barcha narsalar haqiqatga o'xshaydi - ko'pincha haqiqatdan ham ko'proq haqiqatdir.

Bola hayotining ko'p qismini kompyuter jamiyatida o'tkazsa, uning shaxsiyati haqiqatga mutlaqo moslashtirilmagan bo'lib chiqadi. Kichkina odam tengdoshlari bilan muloqot qilishda qiyinchiliklarga duch keladi va asta-sekin jamiyatni haqiqiy muhitdan virtual muhitga tashlab ketadi. Tartibga solinmagan internetda boladan pornografiya, giyohvand moddalar yoki portlovchi moddalarni tayyorlash retseptlariga qiziqmasdan tarixga oid insholarni yuklab olishini kutish soddalik bo'ladi. Butunjahon internet tarmog'ining salbiy, "qorong'i" tomoni yoshlarni o'ziga jalb qiladi. Buning o'zi ajablanarli emas: taqiqlangan meva shirindir. Ammo internetda taqiqlangan mevalar ham mavjud. Garchi ma'lumotlarning mavjudligi va arzonligi internetning ijobiy tomonlariga bog'liq bo'lsa-da, internetning bu xususiyatlarining salbiy tomonlari borligi aniq. Internet-kontent tahdidlari deganda foydalanuvchiga nashr qilish yoki yo'naltirish orqali zarar etkazuvchi internetdagi ma'lumotlar, shuningdek suhbatdoshga zarar etkazishga qaratilgan internet aloqasi tushuniladi. Internet-texnologiyalarning texnik va aloqa imkoniyatlari ancha keng, shuning uchun kontentga asoslangan internet tahdidlari ro'yxati juda xilma-xildir. Anonimlik va jazosizlik illyuziyasi ba'zi foydalanuvchilarni internetda tajovuzkorlikka, boshqa foydalanuvchilarni haqorat qilishga yoki ularni mojaroga aralashishiga olib keladi. Internetdagi bunday xatti-harakatlar "trolling" deb ataladi. Trolling (troll - troll) - virtual muloqotning bir turi bo'lib, unda ishtirokchilardan biri - troll - g'azabni, mojaroni kuchaytiradi, yashirin yoki aniq haqorat qiladi, boshqa ishtirokchi yoki ishtirokchilarni kamsitadi. Trollar foydalanuvchilarning salbiy reaksiyasini qo'zg'atish va muloqot ishtirokchilari o'rtasida janjalni qo'zg'atish uchun provokatsion xabarlarini nashr qiladi. Trolling to'g'ridan-to'g'ri (ishtirokchilarni haqorat qilish, resurs qoidalarini buzish, qo'zg'atish, janjal) va yashirin (mavzudan tashqari xabarlar, boshqa qizg'in mavzuga qaytish, birinchi qarashda ijobiy bo'lgan yashirin xabarlar) bo'lishi mumkin. Trollar to'g'ridan-to'g'ri to'qnashuv ko'rinishidagi reaksiyani xohlaydi. Bunday foydalanuvchi bilan to'qnashuvda

o'zini ustidan nazoratni yo'qotish va o'zitroll bo'lishi juda oson. Trolllar muloqot ishtirokchilarini bezovta qilishga intilishlari mumkin, ammo ularning maqsadi ham ma'lum bir odamni kamsitish bo'lishi mumkin. Bunday holda, trolling maqsadli zo'ravonlikka yoki zo'ravonlikka aylanishi ehtimoli yuqori. Bu har doim o'smirlar muhitining jiddiy muammolaridan biri bo'lib kelgan. Infokommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi kiberbullingning tarqalishiga olib keldi.

Anonimlik kiberbullingni oddiy yuzma-yuz qo'rqitishdan ajratib turadigan asosiy omil hisoblanadi. Boshqa farqlar, kiberbullingning bola tashrif buyurgan tashkilotdan tashqarida, ko'proq tajovuzkor va yashirincha davom etishida namoyon bo'ladi. Bu ko'pincha ota-onalar va o'qituvchilarga jabrlanuvchining hissiy reaksiyalarini o'z vaqtida ko'rishga imkon bermaydi. Trolling va kiberbulling asosan ijtimoiy tarmoqlar, forumlar va chat xonalarida uchraydi. Kiberbullying uchun elektron pochta va onlayn messengerlar (masalan, ICQ, Wiper) ham qo'llaniladi. Bolani kamsituvchi ma'lumotni tarqatish xavfi shundaki, "oddiy" xo'rlashdan farqli o'laroq, xo'rlash jarayonini tasvirlaydigan sahnalar cheksiz odamlar doirasiga tarqatiladi. Bunday videolar yoki fotosuratlar, agar bola boshqa shaharga ko'chib o'tsa ham, kelajakdagi do'stlar va tanishlar uchun mavjud bo'lishi mumkin.

Ikkinchi yirik internet tahdidi - yoshlar orasida giyohvand moddalarni iste'mol qilishni targ'ib qilish va ommalashtirish uchun internet texnologiyalaridan foydalanish ortib borayotgan tahdididir. Tegishli internet-resurslarda (bepul xosting saytlari, ixtisoslashtirilgan forumlar, kamroq ijtimoiy tarmoqlar hamjamiyatlari) o'smirlarga mast qiluvchi moddalarni tayyorlash retseptlari, shuningdek, bunday mahsulotlarni sotib olish imkoniyati taklif etiladi va ta'sir doira kengaytirilib boriladi.

Bolalar va o'smirlar uchun kompyuter va Internetga psixologik qaramlikka olib keladigan rolli kompyuter o'yinlari ayniqsa xavflidir. Rol o'ynaydigan kompyuter o'yinlari bola kompyuter xarakterining rolini o'z zimmasiga oladigan o'yinlardir. O'yin shunday tuzilganki, u bolani o'ziga xos yoki xayoliy kompyuter qahramoni sifatida harakat qilishga majbur qiladi. Odatda o'yinchi topshiriqlarni (kvestlarni) bajarish orqali g'alabaga erishadi va rag'batlar sazovor bo'ladi. "Qahramon" ma'lum miqdordagi ball to'plaganida, u keyingi darajaga ega bo'ladi.

Onlayn o'yinlar - bu ko'p o'yinchi rejimiga ega bo'lib, butun dunyo bo'ylab boshqa foydalanuvchilar bilan onlayn o'ynash imkonini beradi. Qoidaga ko'ra, bu bir necha kun davom etishi mumkin bo'lgan jamoaviy o'yinlar. Aynan rolli va tarmoqli kompyuter o'yinlarini o'ynashda bolaning o'yinga kirishining juda chuqur va umumiy jarayoni sodir bo'ladi. Bolaning kompyuter bilan psixologik uyg'unligini tom ma'noda kuzatish mumkin. E'tiborsizlik esa, bolaning o'yinga qaramligini kuchaytirib boraveradi. O'yinga qaramlik - bu video o'yinlar va kompyuter o'yinlariga obsesif ishtiyoqda namoyon bo'ladigan psixologik qaramlikning bir shakli.

Xulosa qilib, kompyuter oyinlari yoshlarning vaqtini o'g'irlamoqda. Internet - klublarda yoshlar ayni o'qib, ilm hosil qiladigan paytlarida vaqtlarini bekorchi oyinlarga, ijtimoiy tarmoqlarda mutlaqo notanish shaxslar bilan qimmatli vaqtini tanishishga sarflayotgani tashvishli holat. Chunki internet va kompyuter oyinlari asriga aylangan o'smirlar hayotdan, ilm olish, kasb o'rganishdan va ma'naviy qadriyatlardan tamoman uzilib, butunlay manqurtlashib boradi. Hozir kompyuter oyinlari orqali o'smir yoshlarga salbiy ta'sir qilib, ular ongiga o'z buzg'unchi g'oyalarni singdirish yoki ularni to'g'ri yo'ldan ozdirishga urinadigan yashirin kuchlar juda ko'p. Kompyuter oyinlariga mukkasidan ketgan o'smirlar o'zlari bilmagan holda yashirin kuchlarning qo'g'irchog'iga aylanadi. Kompyuterga mute' bo'lgan yoshlarning fikri-xayoli, butun vaqti, hatto uyqusi ham be'mani oyinlar bilan band bo'ladi. Oxir-oqibat bunday manqurt yoshlar tengdoshlari, yaqinlari va hatto ota-onasiga ham qo'l

ko'tarishgacha agar mubolag'a bo'lmasa qurol o'qalishgacha borib yetadi. Bu esa jamiyatda ilimsizlik, johillikning tomir yoyishiga alal oqibat yurt parokanda bo'lishiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Tomas Timoti L. Axborot asrida jamiyat oldida turgan assimetrik terroristik tahdidlarning oldini olish // Jahon hamjamiyati jinoyatchilik va terrorizmning globallashtirishiga qarshi: mater. Intl. konf. M., 2002.
2. Chusavitin M.O. Xavfsizlik risklarini boshqarishdigital-dan foydalangan holda ta'lim va axborot muhitiXavfsizlik idorasi // "Ta'limda yangi texnologiyalarni qo'llash" XIX Xalqaro konferentsiya materiallari. Troitsk, 2009.
3. Chusavitin M.O. Axborot-kommunikatsiya muhitining salbiy ta'sirini bartaraf etish uchun maktab o'quvchilari bilan o'quv-tarbiyaviy ishlarni faollashtirish modeli // Ochiq ta'limda axborot xavfsizligi: Sat. ilmiy materiallar.amaliy konf. MDU. Magnitogorsk, 2007 yi